

Gratis geld bestaat niet

Renovatieplan
Museum Boijmans
Van Beuningen,
Rotterdam

Twee jaar geleden liep ik dagelijks op mijn blote voeten door een klein, arm dorpje op het paradijselijke eilandje Zanzibar, vóór de kust van Tanzania. De vervallen huizen, het afval op straat en de arme mensen vormden een schril contrast met het aangrenzende toeristenresort waar ik verbleef. Slechts een muur scheidde die twee werelden. De toeristen meden het dorpje als de pest, ik hing er dagelijks uren rond en probeerde de lokale economie een kleine boost te geven door er sigaretten en andere boodschappjes te kopen. En ik kocht er veel snoep om meteen weer uit te delen aan de op straat spelende kinderen. Toen ik bij mijn vertrek naar de uitgang van het resort liep, stond zowat het halve dorp klaar om me uit te zwaaien. De tranen rolden makkelijk en in overvloed over mijn wangen.

Waarom helpen?

Tijdens de rit naar het vliegveld was ik nog geëmotioneerd en vroeg ik me af waarom ik per se elke dag in dat gehucht wilde zijn. In plaats van, zoals alle andere toeristen bij het zwembad te liggen en het leed van het dorpje te negeren. Waarom wilde ik ze zo graag helpen? Was het vanuit een verantwoordelijkheidsgevoel? Deed ik dat om te bewijzen dat ik anders was dan de anderen? Of om er zelf een goed gevoel aan over te houden?

Ik moest toen denken aan de soap rondom de verbouwing van Museum Boijmans Van Beuningen in Rotterdam. Het museum ging dicht voor een zeven jaar durende renovatie waar de gemeente Rotterdam 170 miljoen euro voor uittrok. Er was echter een tekort van 50 miljoen en dat bedrag zou bij particulieren opgehaald moeten worden. De reddende engel was de

Rachid Benhammou

filantropische stichting Droom en Daad, van de miljardairsfamilie Van der Vorm, die al jarenlang financieel bijdraagt aan kunst en cultuur in Rotterdam. De familie is zeer actief in de stad met haar stichtingen De Verre Bergen en Droom en Daad en heeft inmiddels meer dan 150 miljoen euro geïnvesteerd in honderden woningen (voor statushouders), scholen, bedrijfsgebouwen, musea, en culturele projecten.

De stichting bood het museum ruim 40 miljoen euro, maar wilde daarvoor twee zetels in de raad van toezicht van het museum. Dat was voor de gemeente Rotterdam onacceptabel, er was angst voor te veel invloed en macht. En zo liep het museum een schenking van 40 miljoen euro mis.

Nu ben ik geen filantropische telg uit een miljardairsfamilie, maar in die taxi dacht ik toch aan deze zaak. En dan vooral aan de intentie van mensen of instellingen om te helpen. Iedereen die hulp aanbiedt, doet dat met een reden. Dat kan persoonlijk zijn of zakelijk. Het kan zijn dat je helpt omdat dat je een goed gevoel geeft. Of om anderen te laten zien: 'Kijk eens wat ik doe, goed hé!' Of je helpt om er iets voor terug te krijgen. Zoals invloed of macht.

Dubbelzijdig zwaard

De macht van filantropen is als een dubbelzijdig zwaard. Enerzijds brengen ze financiële middelen en innovatieve oplossingen waar de overheid tekortschiet, anderzijds kunnen ze een onevenredige invloed uitoefenen op het beleid, simpelweg omdat ze de financiële middelen hebben om hun eigen agenda door te drukken. Dit roept vragen op over democratische legitimiteit: moeten individuen met immense rijkdom de koers van de samenleving bepalen? Gratis geld bestaat immers niet.

De familie Van der Vorm krijgt via haar stichtingen steeds meer invloed in Rotterdam. Uit onderzoek blijkt dat de familie zelfs een eigen 'stuurgroep' heeft om met burgemeester en wethouders te kunnen en mogen overleggen. Ook geeft de familie financiële ondersteuning in ruil voor plaatsen in het bestuur en krijgt de familie bij de aankoop van panden voorrang van de gemeente.

Sommige partijen in de gemeenteraad hebben een duidelijke afkeer van deze gang van zaken en zijn erg kritisch. Tegelijkertijd wordt de familie achter de schermen op de wenken bediend door het stadsbestuur. Het is niet gek dat het college dikke vrienden is met deze familie met een waarde van ruim 7 miljard euro. Maar hierdoor koopt de familie simpelweg invloed en macht en beslist zij letterlijk mee met wat er gebeurt in de stad. En veel mensen maken zich daar grote zorgen over.

Je kunt ook denken: da's toch mooi? Vooral in Rotterdam (de armste stad van Nederland) is zo'n geldschieter meer dan welkom. Vele Rotterdammers profiteren van deze goedheid. Vooral nu, in deze onzekere tijden voor kunst en cultuur, zou je denken dat zo'n filantroop meer dan welkom is. En de lange arm van Dagobert Duck nemen we dan voor lief.

Ik ben vooral bezorgd over de schimmigheid en ondoorzichtigheid bij dit soort 'hulp'. Het gebrek aan transparantie en openheid kan leiden tot een gebrek aan verantwoording en maakt het moeilijk voor het publiek om te begrijpen hoe beslissingen worden genomen en welke effecten deze hebben. De opkomst van de macht van filantropen binnen de culturele wereld is complex en roept zowel bewondering als bezorgdheid op. Het is belangrijk dat we kritisch blijven kijken naar de rol van deze welwillende Dagobert Ducks en ervoor zorgen dat hun invloed niet ten koste gaat van democratische waarden en het algemeen belang. Daarbij is transparantie noodzakelijk.

Ja, wie betaalt, bepaalt. Maar het is de taak van de samenleving om ervoor te zorgen dat de schaduw van goedheid geen sluier werpt over de fundamenten van onze democratie. •

Rachid Benhammou is cultureel ondernemer en freelance journalist. Hij is werkzaam in de theaterwereld